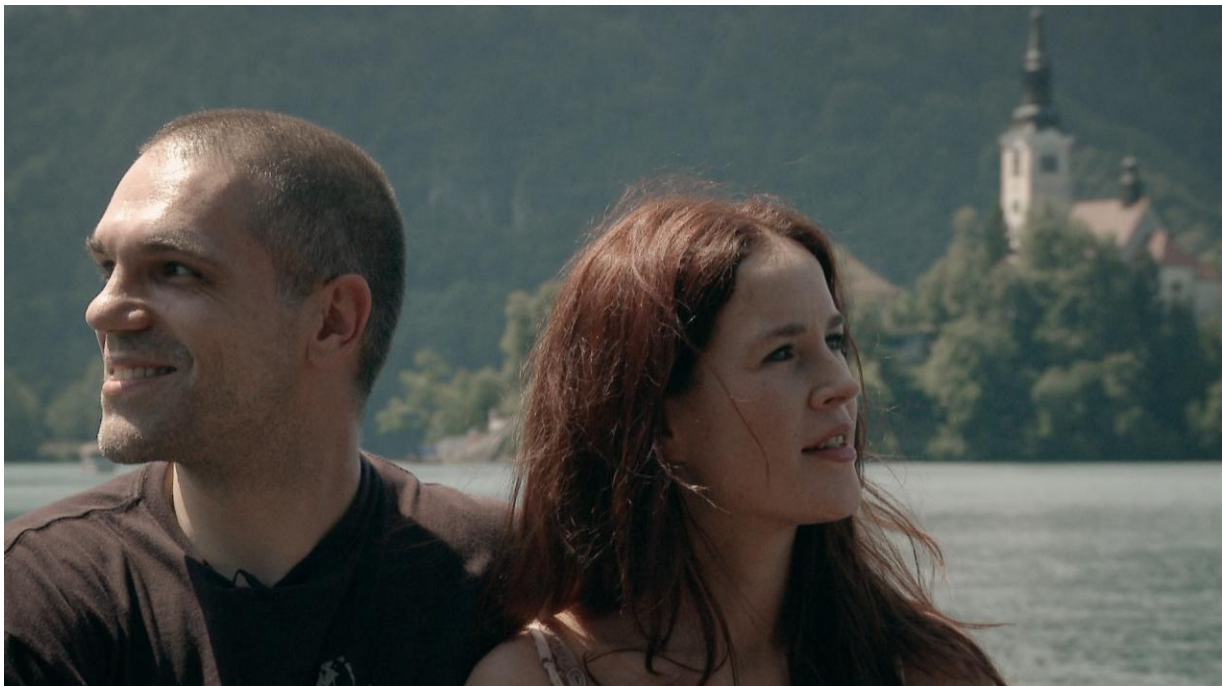

Dolge počitnice 15+

pedagoško gradivo

avtorica dr. Uršula Lipovec Čebren

kazalo

uvodna beseda	3
o filmu	3
filmografski podatki.....	3
vsebina	4
o avtorju	4
iz prve roke	5
zanimivosti o nastanku filma	6

film in kontekst	7
kronologija izbrisa	7
kaj je izbris?	9
kakšne so bile posledice izbrisa?	11
kako so se izbrisani borili za svoje pravice?	12
izhodišča za pogovor o filmu	13
izbrisani	13
izbris	13
angažiranost	13
napotila na dodatne dejavnosti	14

Kolofon | **Dolge počitnice** • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorica: dr. Uršula Lipovec Čebren • Kronologija izbrisa je povzeta po gradivu producenta o filmu • Uredila: Barbara Kelbl • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo: iz filma; Vertigo/Emotion/arhiv Kinodvora • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2012 • Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

uvodna beseda

Film **Dolge počitnice** pripoveduje o aktualni temi izbrisa in izbrisanih, pri čemer je njegova odlika, da zgodbo predstavlja skozi oči treh mladih, ki v tistem času še niso bili polnoletni in se spominjajo, kako je ta politična odločitev zaznamovala njihovo odraščanje in življenje. Dijaki skozi njihovo pripoved spoznavajo bolečo temo slovenske poosamosvojitvene zgodovine, hkrati pa je ogled zanje tudi priložnost, da raziščejo politične, družbene, etične, pravne, zgodovinske in druge kontekste filma. Ob ogledu priporočamo tudi pogovor s Katarino Stojanović Keček ali Aleksandrom Jovanovićem, ki v filmu nastopata, pogovor z režiserjem Damjanom Kozoletom ali pogovor z avtorico pedagoškega gradiva, dr. Uršulo Lipovec Čebren (več o pogovorih v dodatnih dejavnostih na koncu gradiva).

o filmu

filmografski podatki

naslov **Dolge počitnice**

država in leto produkcije Slovenija, 2012

podatki DCP, barvni/čb, dokumentarni film, 80 minut

režija Damjan Kozole

scenarij Irena Pan

fotografija Rok Plešnar

montaža Jurij Moškon

glasba Aleksandar Jovanović - Ingredient

producent Danijel Hočevar

koproducent Jaka Hemler

urednik dokumentarnega programa Peter Povh

produkcija Vertigo/Emotionfilm

koprodukcija RTV Slovenija v sodelovanju s FS Viba film in E-Film

nastopajo Aleksandar Jovanović, Katarina Keček (Stojanović), Nisveta Lovec, Katarina Kresal, Matevž Krivic, Lojze Peterle, Slavko Debelak

distribucija Vertigo/Emotionfilm

vsebina

Slovenija je leta 1991 postala neodvisna država. Trinajstletni Aleksandar Jovanović je odšel na počitnice v Srbijo. Štiri leta se ni mogel vrniti domov, v Slovenijo, kjer je bil rojen in kjer je hodil v šolo, saj zaradi razpada države ni več imel ustreznih dokumentov. Na prisilnih 'počitnicah' je ostal skoraj dvajset let. Čeprav v času snemanja zaplet še ni bil končan, Aleks svojo zgodbo pripoveduje s presenetljivim optimizmom in predanostjo domovini, v kateri je odraščal in ji pripada. Njegovo pripoved spremlja elektronska glasba, ki jo je ustvaril sam, saj deluje kot glasbenik in didžej.

Katarina Stojanović je bila ob osamosvojitvi Slovenije najstnica, zaključevala je prvi letnik fakultete in zanimala so jo, kot pravi sama, tipične najstniške stvari: zlasti neodvisnost in ljubezen ... Nato je čez noč ostala brez staršev, stanovanja, družinskega zavetja, brez vseh prihodkov in brez dokumentov – ker se je pisala 'na -ić' in ker je bil njen oče oficir, pa čeprav je bila rojena v Sloveniji in ni nikoli živela drugje kot tu. Spominja se, kako se je kot izbrisana morala skrivati pred policisti, saj je ostala brez veljavnih dokumentov; kako je čez noč izgubila starše in se morala znajti sama; nekaj časa je spala kar v kleti študentskega doma v Rožni dolini in se umivala nekaj nadstropij više; pripoveduje, kako je prikrivala težave pred sošolci in prijatelji ...

Nisveta je pred tridesetimi leti prišla iz Bosne. Po osamosvojitvi je rodila hčerko, ki prvi dve leti sploh ni obstajala. Kako lahko nekdo kar naenkrat ne obstaja več?

26. februarja 1992, dobrega pol leta po osamosvojitvi, je Slovenija okoli 20.000 ljudi brez opozorila odstranila iz registra državljanov; dobrih 5000 oseb med izbrisanimi je bilo mladoletnih. Dokumentarec **Dolge počitnice** pripoveduje življenjsko zgodbo treh mladih ljudi, ki jih je ta politična odločitev zaznamovala za vse življenje.

o avtorju

Damjan Kozole se je rodil leta 1964 v Brežicah. Njegovi filmi so bili predvajani v kinodistribuciji v več kot tridesetih državah in prikazani na pomembnih mednarodnih filmskih festivalih, kjer so prejeli številne nagrade in nominacije. **Rezervni deli** so bili nominirani za zlatega medveda na Berlinalu 2003, dva Kozoletova filma pa sta bila proglašena za slovenska filma leta. Leta 2005 so v ZDA in Kanadi pripravili retrospektivo njegovih del, ki jo je organiziral Ameriški filmski inštitut (AFI). Damjan Kozole je član

Evropske filmske akademije in dobitnik Župančičeve nagrade (leta 2008), ki jo mesto Ljubljana podeljuje za izjemne dosežke v umetnosti in kulturi. Je avtor igranih filmov **Usodni telefon** (1987), **Remington** (1988), **Stereotip** (1997), **Porno Film** (2000), **Rezervni deli** (2003), **Delo osvobaja** (2005), **Za vedno** (2008) in **Slovenka** (2009) ter dokumentarnega celovečerca **Dolge počitnice** (2012).

iz prve roke

»V tem filmu se nisem ukvarjal s tem, koliko je bilo izbrisanih. Niso me zanimale številke. Niti me ni zanimalo, kdo je v resnici odgovoren za izbris. Hotel sem prikazati tri usode mladih ljudi, ki so rojstvo in odraščanje te države občutili na svoji koži.«

- Damjan Kozole, režiser

»Med ustvarjanjem filma me je zanimalo, kako lahko preživiš kot izbrisani, ko pa še nam, ki nismo izbrisani, včasih ni lahko /.../ Kar težko jih je bilo spraviti pred kamero. Očitno je stigma izbrisa še zmeraj tako močna, da se neradi izpostavljajo celo tisti, ki imajo danes urejeno življenje. Naša družba z njimi ravna, kakor da so umazani ali garjavi.«

- Damjan Kozole, režiser (intervju Primorske novice)

»Najbrž ni prebivalca Slovenije, ki ne bi vedel za izbrisane in imel o tem svojega mnenja. Največkrat politično opredeljenega. Stereotip o izbrisanih gre približno takole: izbrisani so tisti, ki niso hoteli zaprositi za slovensko državljanstvo, ker sovražijo Slovenijo; upali so, da se bo jugoslovanska armija vrnila; nikoli se niso naučili slovenščine oz. ne želijo govoriti slovensko; gre jim samo za odškodnine, zaradi katerih lahko Slovenija bankrotira ...

Naštete izjave so sicer tipične za politično desnico, vendar tudi levica, ki je bila v svojih izjavah bolj strpna, nosi enako odgovornost. Ne nazadnje – od leta 1992, ko se je izbris zgodil, je bila večino časa na oblasti levica, pa ni naredila nič.

Namesto da bi se ta problem, moralna, politična in človeška sramota Slovenije, v dvajsetih letih uredil, je bil ves čas orodje političnih iger. Kdo je kriv za izbris, zakaj niso pravočasno zaprosili za državljanstvo, ki je bilo »velikodušno« ponujeno, koliko je bilo izbrisanih v resnici, kakšne bodo odškodnine itd. so bila vsa ta leta vprašanja, ki so se običajno

pojavnjala ob obletnici izbrisa ali ob kakšni sodbi, ki je prišla iz Bruslja. Vmes pa o tem raje sploh ne govorimo.

Nihče pa se nikoli ni vpraša, kako živeti in preživeti kot izbrisani, ko pa še nam, ki živimo normalno življenje, včasih ni enostavno. Ta dokumentarec poskuša brez senzacionalizma in brez obtoževanja, enostavno in človeško obračunati s stereotipi, ki jih ima večina Slovencev o izbrisanih. Pokazati želi, da bi bil v vrtincu političnih sprememb lahko izbrisan vsak od nas. In da izbrisani večinoma niso anti-Slovenci, ki sovražijo vse, kar je slovensko, in ki so do zadnjega upali, da se bo vrnila Jugoslavija. Izbrisani, ki sem jih spoznal jaz, so nadarjeni mladi ljudje, ki so imeli svoje sanje in upanja, da bodo v tej državi srečno živeli. In ne nazadnje, tudi njihova slovenščina je boljša kot slovenščina povprečnega 100-odstotnega Slovenca.«

- Damjan Kozole, režiser (k predstavitvi filma za program Filmskih srečanj ob kavi)

zanimivosti o nastanku filma

Projekt sta producent Danijel Hočevar in režiser Damjan Kozole pripravljala več let.

Film je bil premierno prikazan ob dvajsetletnici izbrisa.

Avtorji filma so pred kamero povabili ključne politike, ki nosijo odgovornost za izbris.

Odzvala sta se takratni predsednik vlade RS in današnji evropski poslanec Lojze Peterle, ki še vedno dvomi v sintagmo 'izbris', in takratni državni sekretar na Ministrstvu na notranje zadeve Slavko Debelak, ki trdi, da je bil izbris vse do odločbe Ustavnega sodišča zakonit. Igor Bavčar, takratni notranji minister, ni želel dati izjave.

V filmu se pojavi tudi dr. Metka Mencin Čeplak, poslanka v državnem zboru v letih 1990–1992. K zakonu o tujcih, ki je bil podlaga za izbris, je leta 1991 vložila amandma – če bi bil ta sprejet, bi preprečil izbris. Prvo glasovanje je bilo neodločeno, pri drugem pa je amandma padel za en sam glas.

film in kontekst

kronologija izbrisa

Ob razglasitvi neodvisnosti leta 1991 so slovenske oblasti pozvale državljane nekdanje Jugoslavije, da se v šestih mesecih odrečejo svojemu državljanstvu in zaprosijo za slovensko. Vsi, ki tega v predvidenem roku niso storili – kljub dejstvu, da so v Sloveniji prebivali že desetletja ali bili tu celo rojeni – so bili februarja 1992 brez opozorila izbrisani iz registra stalnih prebivalcev. Približno 20.000 ljudi je tako ostalo brez dokumentov in brez vsakršnega pravnega statusa.

Ustavno sodišče Republike Slovenije je leta 1999 ugotovilo, da je bil izbris nezakonit. Slovenskim oblastem je naložilo, naj izbrisanim retroaktivno uredijo status stalnih prebivalcev.

Leta 2002 je bilo ustanovljeno Društvo izbrisanih prebivalcev Slovenije.

Leta 2003 je Ustavno sodišče znova ugotovilo tako nezakonitost izbrisa kot nezakonitost nekaterih določb zakona in zakonodajalcu naložilo polletni rok za odpravo neustavnosti. Ministrstvo za notranje zadeve je izdalo okoli 4100 odločb posameznikom, nato pa je brez vsake obrazložitve z izdajanjem prenehalo. Svojo skrb glede diskriminacije izbrisanih je izrazila Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti ter komisar Sveta Evrope za človekove pravice.

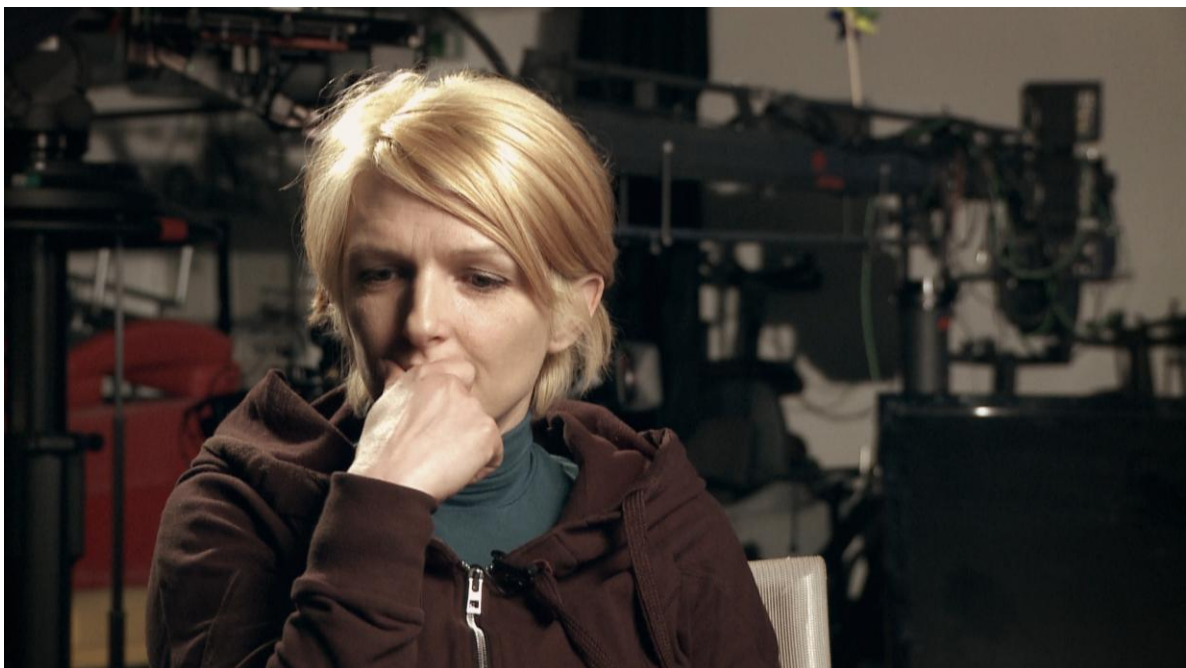
Leta 2004 so volilni upravičenci na referendumu o t. i. tehničnem zakonu z veliko večino glasovali proti sprejetju zakona, s katerim naj bi takratna vlada uredila pravice izbrisanih (pravni zastopnik izbrisanih Matevž Krivic je referendum označil kot zavajajoč). Svojo zaskrbljenost glede problematike so med drugim izrazili Odbor Združenih narodov za človekove pravice, Odbor Združenih narodov za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Evropski center za spremljanje rasizma in ksenofobije ter Svetovalni odbor Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope.

Leta 2009 je Ministrstvo za notranje zadeve pod vodstvom Katarine Kresal napovedalo prve korake za popravo krivic izbrisanim.

24. julija 2010 je v veljavo stopil novi zakon, ki izbrisanim omogoča povrnitev statusa stalnega prebivalca z retroaktivno veljavo. Kljub temu pa spremenjena zakonodaja še vedno vsebuje resne ovire za povrnitev statusa vsem izbrisanim. V času nastajanja filma, dvajset

let po osamosvojitvi, okoli 10.000 izbrisanih še vedno ni imelo ustreznega pravnega položaja.

Evropsko sodišče je leta 2012 ponovno in dokončno pritrdilo tožbi izbrisanih, da je bil izbris nezakonit, ter Sloveniji naložilo popravo krivic žrtvam izbrisa. Te in druge dogodke, ki v film niso vključeni, ker so se zgodili po koncu snemanja, lahko raziščemo v medijih in na spletu. Eden od virov, ki jih lahko uporabimo, je spletna stran Mirovnega inštituta, ki resno spremlja stanje na področju izbrisanih in ga ažurira: <http://www.mirovni-institut.si/izbrisani/>.

kaj je izbris?

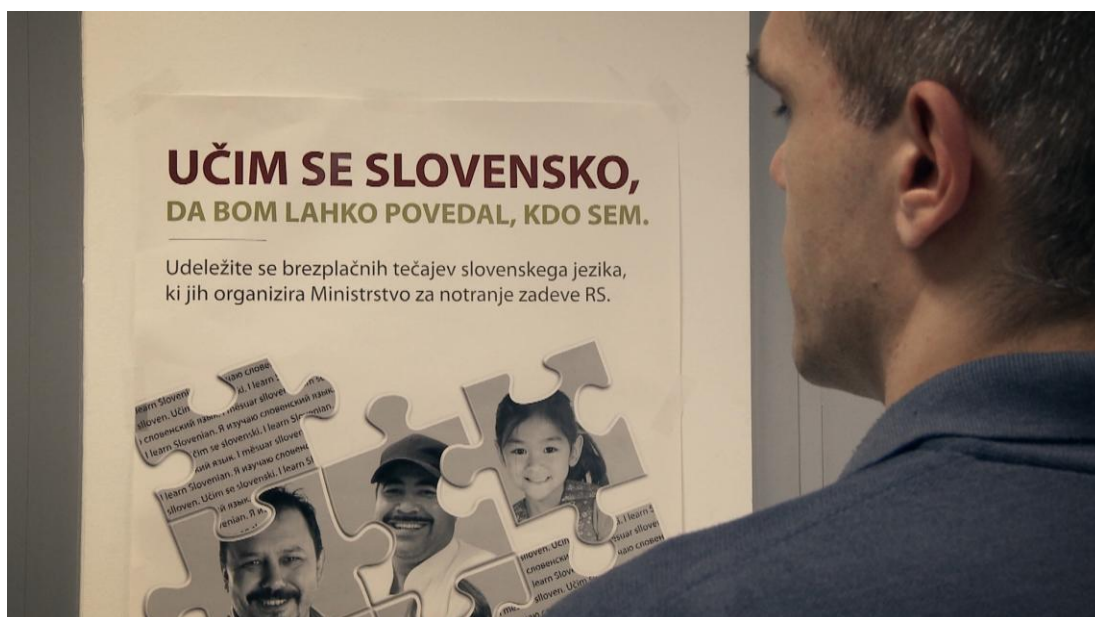
Recimo, da se imenuješ Nika in si rojena v Celju. Tvoji starši, ki so tudi rojeni v Celju, se iz Celja preselijo v Ljubljano, ko imaš 7 let. Takrat prenehate biti stalni prebivalci Celja in dobite **stalno prebivališče** v Ljubljani. V Ljubljani se preselite v novo občinsko stanovanje, tvoja starša tu najdeta službo, ti pa hodiš v ljubljanske šole. Čeprav te sošolci najprej zafrkavajo zaradi celjskega naglasa, se kmalu naučiš ljubljansčine in si pridobiš veliko prijateljev. Med počitnicami hodite v Celje k sorodnikom, zato ohraniš stike s svojimi celjskimi prijatelji – tvoj dom je v Ljubljani, a tudi v Celju se še vedno počutiš domače. Ko imaš 14 let, se občina Ljubljana z okolico odloči, da se bo odcepila od ostale Slovenije in postala samostojna državnica. Če bi se ti in tvoji starši rodili v Ljubljani, bi **avtomatično dobili ljubljansko državljanstvo**. Ker pa ste vsi rojeni v Celju, morajo starši **za novo državljanstvo zaprositi**. Doma se o tem veliko pogovarjate: mama je prepričana, da vam za državljanstvo ni treba zaprositi, saj ste že pred sedmimi leti vsi postali stalni prebivalci Ljubljane, tu imate svoj dom in zato vam pripadajo vse pravice. Ti si v dvomih: počutiš se tako prebivalka Ljubljane kot Celja, zato se ne znaš odločiti med enim in drugim mestom – najraje bi se odločila za obe. Oče pa je prepričan, da bi morali vložiti prošnjo za ljubljansko državljanstvo, a s težavo izpolnjuje uradne obrazce, zato s prošnjo za državljanstvo odlaša. Ko želi oče čez nekaj mesecev podaljšati svoj slovenski potni list, mu ga uradnik preluknja in reče, da ni več veljaven, ker **ni zaprosil za ljubljansko državljanstvo**. Čeprav tvoj oče poskuša uradniku razložiti, da ima v Ljubljani stalno prebivališče, stanovanje, službo in družino, mu uradnik pove, da ste vsi **izbrisani iz Registra stalnih prebivalcev** Ljubljane. Tako tvoja starša in posledično tudi ti ostanete brez vseh veljavnih dokumentov – vaši potni listi, osebne izkaznice, bančne in zdravstvene kartice so brez vsake vrednosti. Najprej mislite, da boste to lahko hitro uredili, a v mesecih, ki sledijo, vam vzamejo občinsko stanovanje, starša ugotovita, da sta zaradi izbrisa izgubila službo, ti pa se ne moreš vpisati na srednjo šolo.

Če pri zgornji zgodbi zamenjate Ljubljano s Slovenijo, Celje pa s katerimkoli drugim krajem iz republik nekdanje Jugoslavije, dobite scenarij izbrisa: leta 1991 so tisti, ki so se slovenskim staršem rodili v Sloveniji (in so zato v nekdanji Jugoslaviji imeli slovensko republiško državljanstvo), avtomatično dobili novo slovensko državljanstvo. Vsi drugi, ki so se rodili v drugih krajih nekdanje Jugoslavije ali pa so bili njihovi starši rojeni v teh krajih

(in so zato v nekdanji Jugoslaviji imeli republiško državljanstvo neke druge republike, na primer Bosne), so morali za slovensko državljanstvo zaprositi.

Tako kot Nikina mama iz naše zgodbe so mnogi mislili, da jim za državljanstvo ni treba zaprositi, saj so stalni prebivalci Slovenije, poleg tega v Sloveniji živijo že vrsto let (ali so se tu celo rodili), ustvarili so si dom, imajo službe, hodijo v šole in so v vsem enakopravni člani skupnosti. Na ta način so razmišljali tudi zato, **ker jih nihče ni obvestil, da jim bodo, če ne zaprosijo za slovensko državljanstvo, odvzeli vse pravice.** Drugi se, tako kot Nikin oče, niso znašli v uradnih administrativnih postopkih, zato so s prošnjo odlašali, pogosto pa so tudi od uradnikov na upravnih enotah dobili povsem napačne informacije, da jim za državljanstvo ni treba zaprositi. Tretji, tako kot Nika, pa so čutili, da njihov dom ni le v Sloveniji, zato so bili neodločni. Med izbrisanimi so bili tudi številni mladoletni otroci, ki niso imeli vpliva na odločitev svojih staršev, ali bodo oddali prošnjo za državljanstvo ali ne. Bili pa so še mnogi drugi razlogi, da izbrisani niso zaprosili za državljanstvo: nekateri so bili bolni, drugi v tujini, številni med njimi pa si dokumentov za državljanstvo niso mogli urediti, saj se je takrat v republikah nekdanje Jugoslavije začejala vojna.

Čeprav so imeli izbrisani zelo različne razloge, da prošnje za slovensko državljanstvo niso oddali, jim je skupno to, da so jih **26. februarja 1992 izbrisali iz Registra stalnih prebivalcev Slovenije.** Izbris se je zgodil naskrivaj: o tem niso bili obveščeni ne izbrisani sami ne slovenska javnost. Tako kot Nikin oče so izbrisani za izgubo svojih pravic izvedeli naključno – na primer ob poskusu podaljšanja potnega lista ali drugih uradnih listin, pri čemer so jim uradniki običajno brez vsake razlage preluknjali dokumente.

kakšne so bile posledice izbrisa?

Če je izbris Nikini družini uničil dotedanje življenje, se je drugim zgodilo podobno: izbrisani so brez veljavnih dokumentov ostali brez služb, štipendij, pokojnin, pa tudi brez vseh drugih socialnih, ekonomskih in političnih pravic, ki so jim prej pripadale.

Izbrisani mladostniki, ki so do izbrisa redno obiskovali šolo, se (tako kot Nika) brez veljavnih dokumentov pogosto niso mogli vpisati na srednje šole ali fakultete oziroma so bili iz njih izključeni. Izbrisanim otrokom so običajno dovolili vpis na osnovno šolo (ker je za vse prebivalce obvezna), vendar so nekatere izbrisane premestili v šole s prilagojenim poukom, čeprav so bili enako sposobni kot ostali učenci.

Posledice izbrisa pa so bile lahko še hujše: policisti so vdirali v domove izbrisanih in jih odpeljali do slovenske meje, kjer so jih izročili hrvaškim policistom – številni posamezniki in njihove družine so bili izgnani iz Slovenije na področja, kjer je divjala vojna. Marsikateri izbrisani je v vojni umrl, številne družine pa so bile zaradi izbrisa prisiljene živeti v vojnih razmerah.

Večina izbrisanih dolga leta ni razumela, kaj se jim je zgodilo – niso razumeli, zakaj so čez noč izgubili vse pravice in morajo odslej živeti brez veljavnih dokumentov, v neprestanem strahu pred policisti in v stalnem pomanjkanju. Številni med njimi so zaradi psihičnih stisk, slabe prehrane, življenja brez strehe nad glavo in pomanjkanja zdravstvene oskrbe zboleli, nekateri pa tudi umrli.

Naštete posledice izbrisa so bile veliko manjše, če je izbrisanim priskočila na pomoč okolica: družinski člani, prijatelji in znanci so mnogim zelo olajšali urejanje dokumentov v labirintih slovenskih uradov. Preko svojih družinskih članov so lahko izbrisani ohranili pravico do stanovanja, lahko so se zdravstveno zavarovali in prišli do zdravstvene oskrbe. Mnogi znanci in prijatelji so izbrisanim priskrbeli začasno delo, brezplačno bivališče in topel obrok.

kako so se izbrisani borili za svoje pravice?

Čeprav je okolica za izbrisane lahko naredila veliko, to vseeno ni bilo dovolj – kljub temu da so izbrisani zaradi solidarnosti bližnjih lahko preživeli, še vedno niso dobili nazaj odvzetih pravic. Deset let po izbrisu so se izbrisani začeli politično organizirati in glasno zahtevati svoje pravice. Skupaj z raziskovalci izbrisa so dokazali, da je bil izbris nezakonito, neustavno dejanje, ki so ga slovenske oblasti izvedle prikrito, a načrtno. Pokazali so, da izbris ni bil napaka ali naključje, ampak administrativno etnično čiščenje – vodil ga je globok nacionalizem, po katerem naj bi bili Slovenci vredni več od ostalih prebivalcev, ki so prihajali iz nekdanje Jugoslavije. Vse tiste, ki niso zaprosili za slovensko državljanstvo, so slovenske oblasti dojemale kot nelojalne, sovražne novi slovenski državi in jih zato kaznovale z izbrisom. Izbrisani, ki so dolga leta živeli v Sloveniji ali pa so se tu celo rodili, so pokazali, da je bilo takšno kaznovanje povsem nezakonito in tudi nepravilno, nemoralno.

Vendar pa so to borbo izbrisanih slovenski oblastniki več let povsem ignorirali, še več: na različne načine so jih poskušali očrniti in jih onemogočiti, v slovenskih medijih pa so jih opisovali kot sovražnike in izdajalce države Slovenije. Vendar so izbrisani vztrajali: organizirali so mnoge javne shode, kulturne dogodke, gladovne stavke, vlagali pravne tožbe ter pripravili karavano od Ljubljane do Bruslja, kjer so v Evropskem parlamentu opozorili na svojo situacijo. Vložili so tudi tožbo na Evropskem sodišču za človekove pravice in leta 2012 zmagali.

Danes je več kot polovica od 25.781 izbrisanih dobila nazaj odvzeti status stalnega prebivalca, vendar pa za mnoge to še vedno ni rešitev njihovih problemov – ker so dolga leta živeli brez dokumentov, služb, šolanja, stanovanj, dostopa do zdravstva ipd., njihovega življenja ni mogoče „popraviti“ zgolj z dodelitvijo izgubljenega statusa. Glede na to, da so posledice izbrisa za večino izbrisanih trajale več let, bo potrebno veliko časa, da bo njihovo življenje postalo zanje spet podobno tistemu prejšnjemu, ki so ga izgubili.

izhodišča za pogovor o filmu

izbrisani

- Ali poznaš koga, ki je bil izbrisan? (če ga poznaš, poskusi opisati njegovo situacijo)
- Kako si predstavljaš izbrisane? (poskusi razložiti, zakaj imaš take predstave?)
- Poskusi si predstavljati, da bi bil ti izbrisan. Kaj bi naredil? Kje bi iskal pomoč?

izbris

- Izbris je bil nelegalen akt slovenskih oblasti, ki je imel hude posledice za izbrisane in njihovo okolico. Če bi imel nalogo, da o tem pišeš predsedniku republike, kaj bi mu napisal?
- Izbris je nastal kot posledica nacionalizma, po katerem naj bi bili Slovenci boljši, večvredni od drugih prebivalcev nekdanje Jugoslavije. Kaj misliš o tem? Ali v svoji okolici opažaš nacionalistične ideje?
- Zanimivo je, da so bili izbrisani le prebivalci republik nekdanje Jugoslavije, ne pa tudi drugi tujci (npr. Nemci, Francozi, Italijani, Avstrijci), ki so imeli stalno prebivališče v Sloveniji, a niso zaprosili za slovensko državljanstvo: opažaš, da mnogi ločijo med „dobrimi“ tujci (predvsem tistimi iz zahodne in severne Evrope) in „slabimi“ tujci (predvsem z Balkana)? Zakaj je po tvojem mnenju tako?

angažiranost

- Izbrisani so dosegli delno popravo krivic, ker so se samoorganizirali in se dolga leta politično borili za svoje pravice. Kako bi jim ti, če bi te povabili k sodelovanju, pomagal?
- Kako bi ti reševal problem izbrisa: kaj bi izbrisanim danes vrnil/nudil/omogočil?
- Katere kršitve si ti opazil v svojem okolju? Kaj bi naredil, da bi se popravile? Na koga bi se obrnil?
- Kateri problemi v tvoji okolici se ti zdijo vredni tvojega angažmaja: v katerih primerih bi reagiral in kako?

napotila na dodatne dejavnosti

Poslušanje glasbenega komada Katarine Juvančič in Dejana Lapanje (po resnični zgodbi izbrisane samohranilke, matere otrok, ki živi v Kranju):

Mene nema (<http://www.youtube.com/watch?v=bK19tvUvXAU>)

Branje zgodb izbrisanih

Lipovec Čebtron, Uršula in Zorn, Jelka, ur. 2011 *Zgodbe izbrisanih prebivalcev*. Založba Sanje.

Ogled drugih dokumentarnih filmov o izbrisanih

Priporočamo tudi ogled drugih oddaj in filmov o izbrisanih: filma **To je moja država, druge nimam** Borisa Jurjaševiča iz leta 2004 ter filmov Dimitrija Anakieva, ki se ukvarjajo s problematiko izbrisa in njegovimi posledicami (**Rubbed Out**, 2004; **Državljan A. T.**, 2010; **Slovenija moja dežela**, 2012).

Pogovor ob filmu

Ob ogledu filma priporočamo pogovor z enim od nastopajočih v filmu: z Aleksandrom Jovanovićem – Aleksom ali s Katarino Kečko (prej Stojanović); pogovor z režiserjem filma Damjanom Kozoletom ali pa pogovor z dr. Uršulo Lipovec Čebtron, dolgoletno raziskovalko in spremljevalko izbrisanih, ki je sodelovala pri pripravi tožbe izbrisanih na Evropskem sodišču za človekove pravice in je tudi avtorica pedagoškega gradiva.

